

**TÜRKİYE'DE SÜT TOZU ÜRETİMİ VE DÜNYADAKİ
REKABET ŞANSI**

**Dr. Sibel TAN
Yakup Erdal ERTÜRK**

**Ağustos 2002
Ankara**

YAYIN NO: 86
ISBN 975-407-106-3

ÖNSÖZ

Ülkemizde son yıllarda hayvancılık sektöründe tarım ve sanayi entegrasyonu hızla gelişmektedir. Özellikle süt sanayindeki büyük hamleler son derece sevindiricidir. Yapılan çeşitli araştırmalarda sektörde henüz yeterli büyüklüğe gelinmemiş olmasına rağmen, bugün ithal etmek zorunda kaldığımız birçok üründe kendi kendimize yeterli hale geldiğimiz görülmektedir.

Bildiğimiz gibi çiğ süt ve süt ürünlerinin pazarlanması, diğer ürünlerle mukayese edildiğinde sütün biyolojik yapısına bağlı olarak etkili plan ve programları gerektirmektedir. Modern süt işletmelerinde çiğ süt mevcut arz ve talep şartları dikkate alınarak çeşitli süt ürünlerine işlenerek pazarlanmaktadır. Bu işletmelerde çiğ süt fazlası tereyağı ve süttozu gibi dayanıklı ürünlere çevrilerek süt piyasasında istikrar sağlanmaya çalışılmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde gerek genel olarak hayvancılık sektörü, gerekse tek tek hayvansal ürünler için ayrı politikalar mevcut olup, bu politikalarla üretici ve tüketicilerin korunması hedeflenmektedir. Türkiye’de sütçülük sektörünün problemlerinin çözümü, ülkedeki ekonomik gelişmeye bağlı olarak; süt üreten işletmelerin ekonomik birimler haline getirilmesi, piyasa istikrarının sağlanması ve verimliliğin artırılması gibi yasal değişikliklere bağlıdır. Yapılması gereken şey, sektörle ilgili hedefin açık bir şekilde belirlenerek yapısal ağırlıklı kısa, orta ve uzun vadeli politikaların uygulamaya konulmasıdır.

Yapılan bu çalışmada Dünyada ve Türkiye’de süt tozu üretim, tüketim ve dış ticareti ile ilgili olarak mevcut durum ortaya konulmuş, gelişmiş ülkelerde bu konuda uygulanan politikalar incelenmiş ve politika önerileri sunulmuştur.

Çalışmada emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Prof. Dr. Hüsnü Yusuf GÖKALP
Tarım ve Köyişleri Bakanı

TEŞEKKÜR

Bu alıőma yapılırken gerekli katkılarını bizden esirgemeyen Türkiye Süt, Et, Gıda Sanayicileri ve Üreticileri Birliği (SETBİR) Genel sekreteri **Prof. Dr. Erkan BENLİ**'ye, Genel Sekreter Yardımcısı **Enver BİLGİN**'e ve SETBİR Yönetim Kurulu üyelerine teşekkür ederiz.

Ayrıca İstatistiki verilerin oluşmasında, kayıtlarını bizimle paylaşmaktan çekinmeyen, raporda adı geçen süt tozu üreticisi firmaların her birine de ayrı ayrı teşekkür ederiz.

Süt ve süt endüstrisi ile ilgili her çalıőmamızda olduğu gibi bu çalışmanın da, her aşamasında gösterdiği yoğun ilgi ve katkılarından çok faydalandığımız ve elim bir trafik kazasında kaybettiğimiz eski Bursa Tarım İl Müdürü, SÜT-AŐ Tarımsal Projeler Koordinatörü Merhum **Mehmet AÇIKGÖZ**'e Allah'tan rahmet dileyerek sonsuz şükranlarımızı sunarız.

Dr. Sibel TAN
Yakup Erdal ERTÜRK

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
1. GİRİŞ	1
2. MATERYAL VE METOD	4
3. DÜNYA SÜTTOZU ÜRETİM, TÜKETİM VE DIŞ TİCARETİ	5
3.1. Dünya Yağsız Süttozu Üretim, Tüketim ve Ticareti	5
3.1.1. Üretim.....	5
3.1.2. Tüketim.....	6
3.1.3. İthalat ve İhracat	6
3.2. Dünya Yağlı Süttozu Üretim, Tüketim ve Ticareti	6
3.2.1. Üretim.....	6
3.2.2. Tüketim.....	7
3.2.3. İthalat ve İhracat	8
3.3. Gelişmiş Ülkelerin Uyguladıkları Tarım Politikalarının Etkisi.....	8
4. TÜRKİYE'DE SÜT TOZU ÜRETİM VE DIŞ TİCARETİ	10
4.1. Üretim.....	10
4.2. Süt Tozu Maliyet Fiyatları.....	11
4.3. Mevcut Kapasite ve Teknoloji.....	14
4.4. İthalat ve İhracat	15
4.5. Dış ve İç Politikaların Etkisi.....	16
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	17
6. KAYNAKLAR.....	21
EK TABLOLAR.....	22

TABLÖLAR

Tablo 1 - Dünya Yağsız Süt Tozu Arz ve Kullanımı	5
Tablo 2 - Dünya Yağlı Süt Tozu Arz ve Kullanımı	7
Tablo 3. Avrupa Birliği'nin Yıllar İtibariyle Süt ve Süt Ürünlerinde Uyguladığı Sübvansiyonlar	9
Tablo 4. Türkiye'de Yıllar İtibariyle Toplam Süt Tozu Üretimi	10
Tablo 5. Türkiye'de Yıllar İtibariyle Toplam Süt Tozu Maliyet Fiyatları	11
Tablo 6. 1 kg Yağsız Süt Tozunun Üretim Maliyeti	12
Tablo 7. 1 kg Tereyağının Üretim Maliyeti.....	13
Tablo 8. Türkiye'de Mevcut Süt Tozu Üretim Kapasitesi	14
Tablo 9. Türkiye'de Çeşitli Yıllar İtibariyle Süt Tozu İthalat ve İhracat Miktarları .	15

TÜRKİYE’DE SÜT TOZU ÜRETİMİ VE DÜNYADAKİ REKABET ŞANSI

1.GİRİŞ

Problem ?

- Süt ve süt ürünlerinde yetersiz üretim ve tüketim,
- İşleme ve pazarlama aşamasında bir çok yapısal problem,
- İstikrarsız ve kısa süreli politikalar,
- Üretici eline geçen fiyatların düşüklüğü,
- Gelişmiş ülkelerin korumacı politikaları karşısında düşük rekabet şansı,
- Piyasada istikrar sağlayan süt tozu gibi ürünlerle ilgili politika yetersizlikleri.

Türkiye’de süt sektörü üretimden, pazarlamaya kadar birçok yapısal probleme sahiptir. Hammadde temininde karşılaşılan güçlükler, uygulanan politikalardaki yetersizlikler, üreticilerin örgütlenmemesi, veteriner ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği gibi yapısal problemlerden dolayı sektörde gerek üretim açısından, gerekse tüketim açısından istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Örneğin inek başına yıllık süt üretimi ABD’de 7840 kg, AB’de 5450 kg ve Türkiye’de ise 1500-2000 kg civarında olup, bu değer Güneydoğu ve Kuzeydoğu Anadolu bölgelerinde 1000 kg civarına düşmektedir (FABRI,1998; DİE,1998). Yine kişi başına yıllık süt tüketimi ABD’de 292.0 kg, AB’de 342.5 kg ve Türkiye’de ise 120-160 kg civarındadır (TEAE, 1999).

Çiğ sütün üretim aşamasında karşılaşılan problemler, işleme aşamasında da ortaya çıkmaktadır. Sektörde bir taraftan AB standartlarına uygun son derece modern işletmeler mevcutken bir taraftan hiç bir standarda sahip olmayan işletmeler bir arada faaliyette bulunmaktadır. Sektörde toplam 3840-4000 kadar süt ürünleri üreten işletme mevcuttur. Bunların sadece 1300 kadarı 1000 ton/yıl kapasiteye sahiptir, 20 tanesi AB’ne ihracat yapacak nitelikte olup, 13 tanesi ihracat onayı almıştır. Üretilen sütün %18’i modern fabrikalarda işlenmekte, %40’ı mandralarda işlenmekte ve %42’si ise sokak sütü olarak pazarlanmaktadır (DPT, 2000).

Süt, doğal yapısı itibariyle tarım ürünleri içerisinde pazarlaması en güç olan ürünlerden birisi konumundadır. Sütün sıvı formda ve ağır olmasının yanında, taşınmaya çok da elverişli olmaması bu güçlüğü doğuran başlıca nedenlerdir. Diğer taraftan bakteri

üremesine son derece elverişli bir ortam teşkil etmesi ve buna bağlı olarak da hızla bozulabilir olması, başta üretici olmak üzere süt pazarındaki tüm aktörler için göz önünde bulundurulması gereken, ürün yapısına bağlı risk faktörleridir. Sütün bu özellikleri onun toplanma, işlenme ve dağıtımını esnasında özel olarak muamele görmesini gerektirmekte ve pazarlama masraflarını arttırmaktadır (Yavuz ve ark., 2001). Bu sebeple hammadde olarak süt ve süt ürünleri üretiminin düzenli bir şekilde arttırılarak stoklanma ve dayanıklı tüketim mali haline getirilme ihtiyacı vardır. Sütün uzun süre saklanabilmesi ve daha sonra çeşitli süt ürünlerine dönüştürülebilmesi için bulunmuş en uygun çözümlerden biri, süttozu ve tereyağına dönüştürülmesidir. Süt tozu sütün yağı alınarak veya alınmadan silindir veya püskürtme olmak üzere iki yöntemle üretilmektedir. Bu yöntemlerle toz haline getirilen süt, gerek süt sanayi için gerekse bisküvi ve çikolata sanayici için vazgeçilmez bir hammadde niteliği taşımaktadır.

Gelişmiş ülkelerde süt tozunun piyasayı istikrara kavuşturma açısından önemi anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu ülkelerin tarım politikalarında bu ürün için çok önemli uygulamalar mevcut olup, süt tozu düzenli bir şekilde sübvansede edilir ve programlı bir şekilde stoklanır.

Son 10 yıl öncesine kadar Türkiye’de lüks olarak kabul edilen süttozu teknolojisi, bugün hızla gelişmekte ve süttozu üreten işletmelerin sayısı hızla artmaktadır. Fakat başta AB ülkeleri olmak üzere bazı gelişmiş ülkelerin süt ve süt ürünlerini, bir taraftan yurt içinde yüksek sübvansiyonlarla korurken, diğer taraftan ihracat teşvikleri ile uluslar arası pazarlarda kendi ürünlerinin önünü açma çabaları, Türkiye’de üretilen süt tozunun yurt içinde ve yurt dışında pazarlama imkanlarını engellemektedir. Bu durum süt tozu üreten işletmelerde atıl kapasite sorununu ortaya çıkarmakta, yapılan ithalattan dolayı ülke için önemli döviz kaybına sebep olmakta ve herşeyden önemlisi ise çiğ sütte çiftçi eline geçen fiyatın yükselmesine engel olmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’nin süt sektöründe gelişmiş ülkelerle rekabet şansı giderek azalmaktadır.

Bu kapsamda Türkiye’nin süttozu üretimi açısından sahip olduğu kapasite, teknoloji, mevcut çiğ süt üretim miktarı ve sahip olduğumuz coğrafik konum düşünüldüğünde bu kapasitenin değerlendirilmesi ve bu ürün için ihraç olanaklarının aranmasının gerekliliği konunun önemini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada süt tozu üretim ve dış ticaretinde gerek dünyadaki, gerekse Türkiye'deki mevcut durum belirlenmiş, Türkiye'nin bu üründeki rekabet şansını ve ihraç olanaklarını artıracak öneriler sunulmaya çalışılmıştır.

Gelişmiş ülkelerde süt tozunun piyasayı istikrara kavuşturma açısından önemi anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu ülkelerin tarım politikalarında bu ürün için çok önemli uygulamalar mevcut olup, süt tozu düzenli bir şekilde sbvance edilir ve programlı bir şekilde stoklanır.

2. MATERYAL VE METOD

Bu çalışmada Şubat 2001 tarihinde ortaya çıkan ekonomik kriz neticesinde süt ürünleri talebinde ortaya çıkan talep daralmaları sonucunda, süt endüstrisinde üretimde istikrar sağlama amacıyla süt tozu üretiminde meydana gelen yoğun artışlar incelenerek bu konuda uygulanabilecek alternatif politikalar sunulması amaçlanmıştır. Bu sebeple çalışmanın materyalini süt tozu üretimi yapan 9 firmadan alınan üretim ve maliyet verileri oluşturmuştur. Ayrıca gerek destekleme politikalarımız gerekse dış politikalarımızı incelemek açısından konu ile ilgili olarak literatür ve dış ticaret verileri materyal olarak kullanılmıştır.

Çalışmada ABD Tarım Bakanlığı verileri kullanılarak Dünya arz, talep ve dış ticaret tabloları oluşturulmuş, birebir firmalardan alınan veriler ve dış ticaret istatistiklerinden faydalanarak da Türkiye arz, talep ve dış ticaret tabloları oluşturulmuştur. Oluşturulan bu dengelerden faydalanılarak Türkiye'nin süttozu üretiminde ve dış ticaretinde dünyadaki rekabet şansı belirlenmeye çalışılarak politika önerileri sunulmuştur.

3. DÜNYA SÜTTOZU ÜRETİM, TÜKETİM VE DIŞ TİCARETİ

3.1. Dünya Yağsız Süttozu Üretim, Tüketim ve Ticareti

3.1.1. Üretim

Dünya yağsız süt tozu arz ve talep dengesi Tablo 1’de görülmektedir. Tablo incelendiğinde Dünyada 1997 yılından 2000 yılına kadar yağsız süt tozu üretiminde %0.8 oranında küçük bir artış görülmesine rağmen 2001 yılı için yağsız süt tozu üretiminin %4.5 oranında

1999-2000 Yılında Dünyada yağsız süt tozu ?

- Stoklarda artış,
- Üretimde üretimde artış,
- Tüketimde düşüş,
- Dış ticarete fazla değişme yok !

düşeceği öngörülmektedir. Yağsız süt tozu üretiminde ABD, Fransa, Almanya, Avusturalya ve Y. Zelanda önde gelen ülkelerdir. Kore, İspanya ve Kolombiya ise süt tozu üretiminin düşük olduğu ülkelerdir (Ek tablo-5). Yağlı süttozu stok miktarlarında azalmanın tersine yağsız süt tozu stoklarının dünyada arttığı görülmektedir. Stoklardaki bu artışın ortaya çıkardığı problemler üretimi kısıtlayıcı tedbir ve politikaları gündeme getirmiştir.

Tablo 1 - Dünya Yağsız Süt Tozu Arz ve Kullanımı 1997-2001 (1000 ton)

Süt Eşdeğeri	1997	1998	1999	2000	2001
				(Tahmin)	(Öngörü)
ARZ					SUPPLY
Başlangıç Stokları	554	574	640	662	730Beginning Stocks
Üretim	3.166	3.076	3.175	3.192	3.048Production
İthalat	1.341	1.206	1.402	1.332	1.336Import
Toplam Arz	5.061	4.856	5.217	5.186	5.114Total Supply
KULLANIM					DISAPPEARANCE
Yurtiçi Kullanım	2.947	2.823	2.978	2.899	2.966Domestic Disappearance
İhracat	1.540	1.393	1.577	1.557	1.418Export
Toplam kullanım	4.487	4.216	4.555	4.456	4.384Total Disappearance
Bitiş Stokları	574	640	662	730	730Ending Stocks
Stok / kullanım oranı	12,79	15,18	14,53	16,38	16,65Stocks/Use Ratio

Kaynak: Attache Reports, Official Statistics

Tablo 1'den çıkarılabilecek bir başka sonuç ise stok kullanım oranlarının yıllar itibariyle artmasıdır. Dolayısı ile bu tablodan elde edilen sonuçlarla dünyada özellikle bazı gelişmiş ülkelerde uygulanan politikalar sonucunda süt tozu üretiminin hızla arttığını, yüksek stoklar oluştuğunu ve bu problemlerin giderilmesi için bir taraftan üretimi kısıtlayıcı tedbirlere başvurulurken bir taraftan stokları eritmeye yönelik çeşitli dış ticaret politikalarının uygulandığını söylemek mümkündür.

3.1.2. Tüketim

Dünyada süt tozu tüketimine baktığımızda yıllar itibariyle bir düşme olduğu görülmektedir. Nitekim 1997 yılında 2947 bin ton olan dünya yağsız süt tozu tüketimi %1.6 oranında düşerek 2000 yılında 2899 bin ton olmuştur. Fakat 2001 yılı için yapılan öngörülerde tüketimin %2.3 oranında artarak 2966 bin ton olacağı düşünülmektedir. Dünyada yağsız süt tozu tüketiminde ilk beş sırayı alan ülkeler, Çin, Brezilya, Fransa, Almanya ve Rusya'dır. Hollanda, İspanya ve Danimarka ise yağsız süt tozu tüketiminin en düşük olduğu ülkelerdir (Ek tablo-8).

3.1.3. İthalat ve İhracat

Dünya'da yağsız süt tozu ithalatı 1999 yılında artmış 2000 yılında düşmüştür. İthalattaki azalmaya rağmen ihracatta yıllar itibariyle artışlar görülürken 2001 yılında ihracatın azalacağı öngörülmektedir. Yağsız süt tozunda ithalatta ilk beş ülke Malezya, Meksika, Japonya ve Brezilya'dır. Çin, Peru ve Fransa ise yağsız süt tozunu en az ithal eden ülkelerdir. Dünya'da yağsız süt tozu ihraç eden ülkeleri incelediğimizde ilk sırada Y. Zelanda, Hollanda, Fransa, Arjantin ve Avustralya gelirken, Rusya ve Venezüella yağsız süt tozu ihracatının düşük olduğu ülkelerdir (Ek tablo-6,7).

3.2. Dünya Yağlı Süttozu Üretim, Tüketim ve Ticareti

3.2.1. Üretim

Dünya'da yağlı süttozu arz ve talep dengesi Tablo 2'de gösterilmiştir. Bu rakamlara göre Dünya'da yağlı süttozu üretiminde 1997 yılından itibaren bir artış görülmektedir. 1997 yılında 2575 bin ton olan yağlı süttozu üretimi yaklaşık %30 civarında bir artışla 2000 yılında 3344 bin tona yükselmiştir. Fakat 2001 yılında yağlı süttozu üretiminin %1.2

1999- 2000 Yılında Dünyada yağlı süt tozu ?

- Stoklarda düşüş,
- Üretimde artış,
- Tüketimde artış,
- Dış ticarette artış !

oranında bir düşüş ile 3302 bin ton civarında gerçekleşeceği öngörülmektedir. Toplam yağlı süt tozu üretiminde Çin, Fransa, Yeni Zelanda, Arjantin ve Brezilya başta gelen ülkelerdir. Bu ülkelerde yıllık 300 ile 450 bin ton civarında yağlı süt tozu üretilmektedir. Bu ülkelerin yanı sıra Peru

ve Tayvan'da yılda 4-5 bin ton gibi küçük miktarlarda yağlı süt tozu üretimi yapılmaktadır (Ek tablo -1).

Yıllar itibariyle yağlı süttozu bitiş stokları incelendiğinde 1997 yılından 98 yılına geçişte stok miktarlarında bir artma olduğu fakat bundan sonraki yıllarda stok miktarlarının azaldığı görülmektedir. Üretimde meydana gelen artışlar ise stok kullanım oranlarını azaltmıştır.

Tablo 2 - Dünya Yağlı Süt Tozu Arz ve Kullanımı 1997-2001 (1000 ton)

Süt Eşdeğeri	1997	1998	1999	2000	2001
				(Tahmin)	(Öngörü)
ARZ					SUPPLY
Başlangıç Stokları	247	230	271	240	227Beginning Stocks
Üretim	2.575	2.724	2.812	3.344	3.302Production
İthalat	579	672	682	227	186Import
Toplam Arz	3.401	3.626	3.765	3.811	3.715Total Supply
KULLANIM					DISAPPEARANCE
Yurtiçi Kullanım	2.140	2.232	2.318	2.340	2.210Domestic Disappearance
İhracat	1.031	1.123	1.207	1.244	1.319Export
Toplam kullanım	3.171	3.355	3.525	3.584	3.529Total Disappearance
Bitiş Stokları	230	271	240	227	186Ending Stocks
Stok / kullanım oranı	7,25	8,08	6,81	6,33	5,27Stocks/Use Ratio

Kaynak: Attache Reports, Offical Statistics

3.2.2. Tüketim

Süt tozu teknolojisindeki gelişmeler, süt tozunu kullanan imalat sanayinin hızla gelişmesi ve tüketim kalıplarındaki değişimler sonucunda Dünya'da süt tozu tüketimi de hızla artmaktadır. Dünya'da ABD, Fransa, Japonya, Meksika ve Hollanda gibi ülkeler yağlı süt tozu tüketiminin en fazla olduğu ülkelerdir. İrlanda, Y. Zelanda ve Peru gibi ülkeler ise yağlı süt tozu tüketiminin en az olduğu ülkelerdir. Tablo 2'de yağlı süttozunun tüketim

miktarlarının 1997 yılından itibaren arttığı görülmektedir. Örneğin 1997 yılında dünyadaki yağlı süt tozu tüketimi 2140 bin ton iken %9.3 civarında bir artışla 2000 yılında 2340 bin tona yükselmiştir. Fakat yapılan 2001 yılı tahminlerine göre yağlı süttozu tüketim miktarının %5.5 oranında bir düşüşle 2210 bin olacağı düşünülmektedir (Ek tablo – 4).

3.2.3. İthalat ve İhracat

Dünya’da yağlı süttozu ithalatında yıllar itibariyle önemli miktarlarda düşme, ihracatında ise artış olduğu tablo 2’de görülmektedir. Dünyada yağlı süttozu ithalatta ilk beş ülke Brezilya, Cezayir, Çin, Venezüella ve Meksikadır. Dünya yağlı süttozu ihracatında ilk beş ülke ise Avustralya, Y. Zelanda, ABD, Polonya ve İrlanda’dır. Dünya’da süttozunu en az ithal eden ülkeler Fransa, Arjantin ve Avustralya olurken, yağlı süt tozu ihracatında payı en düşük olan ülkeler Rusya ve Venezüelladır (Ek tablo – 2, 3).

3.3. Gelişmiş Ülkelerin Uyguladıkları Tarım Politikalarının Etkisi

Dış politikaların etkisi ?

- AB’nin üreticiyi koruma açısından uyguladığı yüksek koruma oranları,
- Başta süt ve süt ürünleri olmak üzere ortaya çıkan aşırı ürün artışları,
- Mevcut stokları azaltmak için üretimi kısıtlayıcı politikaların uygulanmaya başlanması,
- Uluslararası ticarete haksız rekabet ortamı oluşturmuştur.

Dünyada artan nüfus baskısı ve doğal kaynakların sınırlı kullanımı zorunluluğu, dünya ülkelerini daha sıkı bir şekilde ekonomik işbirliği ve yardımlaşmaya zorlamaktadır. Bunun ötesinde 20. yüzyılda politik ve ideolojik gelişmeler ülkeleri bir taraftan bloklara ayırmış, diğer taraftan ekonomik alanda birbirlerine yaklaşmayı zorunlu kılmıştır. Bu amaç ve isteğe uygun olarak Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA) kurularak bir güç odağı olarak dünya ticaretinde yerlerini almışlardır. Özellikle AB ortak tarım politikaları ve üreticiyi korumak açısından uygulanan yüksek koruma oranları, başta süt ve süt ürünleri olmak üzere bir çok üründe ürün fazlalıklarına neden olmuştur. Bu durum karşısında ortak tarım politikası kararları üretimi artırmaktan ziyade mevcut stokları azaltmak ve üretimi kısıtlayıcı tedbirler alma yönünde gelişmiştir. Fakat sürekli üreticisini koruma politikası izleyen Avrupa Birliği ülkeleri bu bağlamda bir

taraftan üreticisini yüksek sübvansiyonlarla korurken diğer taraftan dünya ticaretinde kendi ürünlerinin önünü açmak amacıyla çeşitli ürünlerde yüksek ihracat teşvikleri uygulamıştır.

AB'nin süt ve süt ürünlerine çeşitli yıllar itibariyle uyguladığı sübvansiyon miktarları tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Avrupa Birliği'nin Yıllar İtibariyle Süt ve Süt Ürünlerinde Uyguladığı Sübvansiyonlar (Kg/Euro)

Ürün	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Yağsız Süttozu	1,17	1,14	1,10	1,06	1,02	0,97
Tereyağı	2,79	2,71	2,62	2,53	2,43	2,32
Peynir	1,24	1,19	1,14	1,07	1,00	0,92

Kaynak: AB Resmi Gazetesi

Tablodan'da görüldüğü gibi 1995'li yıllardan 2000'li yıllara doğru süt ve süt ürünlerinde uygulanan sübvansiyon miktarlarında bir azalma görülmektedir. Fakat bu oranlar Dünya'nın muhtelif yerlerinde uygulanan tarım politikaları dikkate alındığında yine de küçümsenmeyecek miktarlardadır.

Dünya platformunda 1990'lı yılların ilk yarısında, soğuk savaşın sona ermesi ve özellikle SSCB'nin dağılmasının ardından eski doğu bloku ülkelerinde merkezi planlamadan piyasa ekonomisine geçiş çabalarının yoğunluk kazanması, iki Almanya'nın birleşmesi, Avrupa Topluluğu'nun Avrupa Birliği'ne dönüşmesi yönünde adımların atılması gibi önemli siyasi ve ekonomik gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler arkasından Uruguay Raund müzakereleri tamamlanmış ve dünya ekonomisini etkileyen bu önemli gelişmeler, Türk tarım ürünlerinin de dış piyasalardaki konumuna tesir etmiştir. Bu dönemde dünyada globalleşme eğilimi artmış, uluslararası ticaret ve dış finansmandaki yeni gelişmeler, giderek daha dışa açık ve daha rekabetçi bir anlayışı beraberinde getirmiştir (Saraçoğlu, 2000).

Uruguay Raund'da tarım sektörüne yönelik görüşmelerde, tartışmaların odak noktasını tarımda uygulanan korumacı politikalar özellikle de AB Ortak Tarım Politikası oluşturmuştur. Tarım sektöründe korumacılığın azaltılması ve ticaretin serbestleştirilmesi konusunda önemli tartışmalar olmuştur. Sonuçta ise, sınırlardaki korumalarla birlikte ulusal tarım politikaları ve iç müdahalelere yönelik koruma politikalarının da gözden

geçirilme gereği ortaya çıkmış ve bu yönde tedbirleri içeren Tarım Anlaşması imzalanmıştır (Işın, 2001).

4. TÜRKİYE’DE SÜT TOZU ÜRETİM VE DIŞ TİCARETİ

4.1. Üretim

Tablo 4’de süt tozu üreten 9 fabrikadan alınan üretim rakamları görülmektedir (Nestle ve Astosan iki süt tozu fabrikasına sahip). Bu rakamlara göre Türkiye’de yıllar itibariyle 7 bin ile 10 bin ton arasında süt tozu üretimi vardır. Fakat 2001 yılının ilk altı aylık rakamına

Türkiye’de süt tozu üretimi?

- Süt tozu üretiminde 9 firma hakim,
- Üretim **7 ile 10 bin ton** arasında değişiyor,
- 2001 yılının ilk altı ayında çok önemli bir üretim artışı var,
- Üretimdeki artış stokları artırmıştır.

baktığımızda süttozu üretiminin önceki yılların toplamından fazla olduğu görülmektedir. 2001 yılında üretimde meydana gelen artışın sebebini ortaya çıkan ekonomik kriz sonucu diğer süt ürünlerinde meydana gelen talep daralması olarak izah etmek mümkündür.

Tablo 4. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Toplam Süt Tozu Üretimi (ton)

	1997	1998	1999	2000	2001(6aylık)
Pınar Süt / İzmir	4250	3728	3275	4728	2930
Missüt (Nestle)	605	1117	965	1360	991
Sütaş / Karacabey			700	1200	2350
Mamsan / Havsa	3250	2300	50	27	105
Maybi / Malkara			108	272	306
Astosan / Gönen		35	265	552	1205
Enka / Konya	371	787	2422	2288	1458
TOPLAM	8476	7967	7785	10427	9345

Kaynak : Orijinal veriler

4.2. Süt Tozu Maliyet Fiyatları

- Ortalama süt tozu maliyeti **3 041250 TL** (yaklaşık **2250 \$/ton**),
- Maliyet + %5 kâr **2363 \$/ton**,
- AB süt tozu maliyeti **2700 \$/ton**,
- İstanbul teslim AB fiyatı 2000 yılında **1500 \$/ton** 2001 yılında **1850 \$/ton**,
- AB süt tozu destek miktarı **800-1200 \$/ton**,
- AB giriş fiyatı ile Türkiye maliyet fiyatı arasındaki fark **513 ile 863 \$/ton**,
- Türkiye’de süt tozu ihracatına verilebilecek teşvik miktarı **600-900 \$/ton**.

Tablo 5’de yine süt tozu üreten fabrikalardan alınan süttozu fiyatlarının ortalaması verilmiştir. 1997 yılında ortalama olarak 3586 \$/ton olan süt tozu fiyatı 2000 yılında 3313 \$ civarına düşmüştür. 2001’ yılının ilk altı aylık döneminde ise bu düşmenin devam ettiği ve 2273 \$/ton olduğu görülmektedir. Süt tozu fiyatlarındaki bu ani düşüşlerin sebebinin ise ekonomik kriz sonucunda üründe meydana gelen talep daralması ve TL’nin Dolar karşısındaki değer kaybı ile izah etmek mümkündür.

Tablo 5. Türkiye’de Yıllar İtibariyle Toplam Süt Tozu Maliyet Fiyatları (\$/ ton)

	1997	1998	1999	2000	2001(6aylık)
Pınar Süt / İzmir	4430	4330	3500	3950	2800
Missüt (Nestle)	3214	3700	3340	3470	2280
Sütaş / Karacabey			4186	3170	2377
Mamsan / Havsa	3200	3600	2600	4300	2325
Maybi / Malkara		2700	2800	2900	2300
Astosan / Gönen		2600	2850	3150	2050
Enka / Konya	3500	3160	2260	2250	1780
ORTALAMA	3586	3348	3077	3313	2273

Kaynak : Orijinal veriler

Süt tozu üreten firmalarda maliyet hesabı için SÜTAŞ A.Ş.’nin maliyet tablosu örnek olarak kullanılmıştır. Tablo 8’de 1 kg süt tozu maliyetinin bütün maliyet kalemleri toplandığında 3 041 250 TL olduğu görülmektedir. Dolar ortalama 1 350000 TL olarak alındığında Türkiye için süt tozunun ton fiyatı 2250 \$/ton olarak hesaplanabilir. Bu maliyete %5 oranında bir kâr eklenirse bu değer 2 363 \$/ ton olacaktır.

Diğer taraftan AB süt tozu üretim maliyeti ise 2700\$'dır. Haziran 2000 itibariyle İstanbul teslimi AB orjinli süt tozu fiyatlarının 1500 \$/ton, bugünkü fiyatın ise 1850 \$/ton olduğunu düşünürsek, AB ülkelerinde süt tozu için 850 ile 1200 \$/ ton civarında bir destekleme olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla Türkiye'de ton başına süt tozu maliyeti kâr ile birlikte 2 363 \$ olarak alınırsa, AB'ni süt tozu giriş fiyatı ile Türkiye'nin maliyet fiyatı arasında ortalama olarak 513 ile 863 \$/ton civarında bir fark olduğu görülmektedir. Bu rakamlar dikkate alındığında ve ek tablo 9 incelendiğinde, gerek AB, gerekse ABD süt tozu dünya fiyatlarının AB'nin Türkiye'ye satış yaptığı fiyatlarından yüksek olduğu görülmektedir. Bu uygulamanın Türkiye ekonomisi üzerine yaptığı olumsuz etkileri azaltmak için süt tozunun ortalama olarak 600 ile 900 \$/ton arasında ihracat teşviği ile desteklenmesi gerektiği açıkça görülmektedir.

Tablo 6. 1 kg Yağsız Süt Tozunun Üretim Maliyeti

Maliyet Kalemi	TL
Hammadde (235000 TL*12kg)	2 820 000
Kraft Torba (250000 TL/25kg)	10 000
Polietilen Torba (162 500 TL/25kg)	6 500
Diğer Ambalaj Malzemeleri (100 000 TL/25 kg)	4 000
Elektrik	20 500
Fuel-Oil	51 000
LPG	23 000
İşçilik	43 342
Genel İmalat Giderleri	215 000
Fire %1	31 835
Amortisman	300 000
Finansman (%7)	246 073
TOPLAM	3 771 250
Çekilen Krema	-730 000
MALİYET	3 041 250

Kaynak: Orijinal Veriler

- Ortalama tereyağı maliyeti **3 025 009 TL** (yaklaşık **2240 \$/ton**),
- İstanbul teslim AB fiyatı 2001 yılında **1700 \$/ton**
- AB giriş fiyatı ile Türkiye maliyet fiyatı arasındaki fark **540 \$/ton**,
- Türkiye'de tereyağı ihracatına verilebilecek teşvik miktarı **600 \$/ton**.

Bilindiği gibi yağsız süt tozu üretimiyle birlikte zorunlu olarak bir miktar da tereyağı elde edilmektedir. AB’de tereyağı da süt tozu gibi yüksek oranlarda korunan bir üründür. Türkiye’de bu konuda yapılabilecek bir desteklemenin bütçe üzerine getireceği yük ve elde edilen kazancın net olarak değerlendirilmesi açısından burada tereyağı ile ilgili bilgilerin verilmesi doğru olacaktır.

Tereyağı maliyet için de SÜTAŞ A.Ş.’nin maliyet tablosu örnek olarak kullanılmıştır. Tablo 9’de 1 kg tereyağı maliyetinin bütün maliyet kalemleri toplandığında 3 025009 TL olduğu görülmektedir. Dolar ortalama 1 350000 TL olarak alındığında ton başına tereyağı maliyeti 2240 \$/ton olarak hesaplanmaktadır.

Tablo 7. 1 kg Tereyağının Üretim Maliyeti

Maliyet Kalemi	TL
Süt Krema (33,33* 1400000TL/25 kg)	1 866 480
Koli (330000TL/25kg)	20 000
Bant+Torba+Etiket (90000 TL/ 25 kg)	3600
İşçilik	102 600
Genel İmal Giderleri	410 400
Fire (%1)	2 4031
Amortisman	400 000
Finansman%7	197 898
MALİYET	3 025 009

Kaynak: Orijinal Veriler

AB orjinli tereyağının CIF fiyatı 1700\$/ton olarak alınırsa AB fiyatı ile maliyetimiz arasında 540\$/ ton civarında bir fark vardır. Dolayısıyla ihtiyaç fazlası tereyağının ihracı için 540\$ civarında bir destekleme yapılmalıdır. Özel sektör verilerine göre bu gün yağsız süt tozunda 5000 ton, tereyağında ise 1000 ton civarında satılabilir stok mevcuttur.

4.3. Mevcut Kapasite ve Teknoloji

Tablo 6’da 10 süt tozu üreten işletmeden alınan yıllık toplam kapasite oranları verilmiştir. Bu işletmelerin tamamını süt tozu üretimi için Avrupa standartlarında yüksek teknoloji düzeyine sahiptirler.

Mevcut kapasite?

- Toplam kapasite **44 bin ton/yıl**,
- Kapasite kullanım oranı **%20-30**,
- Atıl kapasite **%70-80**,
- Kullanılan teknoloji Avrupa standartlarında,
- **12 kg** sütten bir kg yağsız süt tozu elde ediliyor.

Tablo 8. Türkiye’de Mevcut Süt Tozu Üretim Kapasitesi

Firmalar	Kapasite (ton/yıl)
Pınar Süt / İzmir	5000
Missüt (Nestle)	3000
Sütaş / Karacabey	6300
Mamsan / Havsa	6000
Maybi / Malkara	6900
Astosan / Gönen	6000
Enka / Konya	4200
Ak Gıda	3900
Bahçivan Gıda	3000
TOPLAM	44300

Kaynak : Orijinal veriler

Tabloda gördüğümüz gibi 300 işgünü kabul edilerek hesaplanan yıllık süt tozu üretim kapasitesi 44300 ton olarak hesaplanmıştır. Yıllar itibariyle üretim miktarlarına baktığımızda kapasite kullanım oranı 2000 yılına kadar %20 civarında iken 2000 yılında %26’ya yükselmiştir. 2001 yılının ilk yarısında ise %23 oranında bir kapasite kullanımı olduğu görülmektedir. Bu rakamlara göre sektörde %75-80 civarında bir atıl kapasite olduğunu söylemek mümkündür. Yapılan teknolojik sınıflandırmaya göre bu işletmelerin üç tanesinde iyi ve yüksek üretim teknolojileri kullanılırken diğerlerinde Avrupa standartlarına uygun teknolojik düzey mevcuttur. İşletmelerde ortalama olarak 12 kg sütten 1 kg yağsız süt tozu elde edilmektedir. (Bahçivan Gıda henüz deneme aşamasındadır).

4.4. İthalat ve İhracat

- İhracat, **500-600 ton** civarında ve çok düşük bir miktarda,
- İthalat, AB'ye verilen tavizler, çeşitli ülkelerle ikili anlaşmalarla ve kaçak girişler kapsamında **8-10 bin ton** civarında.

Tablo 9 incelendiğinde Türkiye’de süt tozu ve peynir altı suyu tozu ihracatı 1998 yılında 222 ton olup 2000 yılında %100’ün üzerinde bir artışla 590 tona yükselmiştir. Fakat bu rakam oldukça küçük bir miktardır. Süt tozu ithalatı ise 1998 yılında 8493 ton iken 1999 yılında %19 civarında bir artışla 10134 tona yükselmiş 2000 yılında ise %16 civarı bir azalma ile 8551 tona düşmüştür.

Tablo 9. Türkiye’de Çeşitli Yıllar İtibariyle Süt Tozu İthalat ve İhracat Miktarları (ton)

Ürün	İHRACAT			İTHALAT		
	1998	1999	2000	1998	1999	2000
Süt Tozu	220	378	292	7743	9217	7216
Peynir Altı Suyu Tozu	2	136	298	750	918	1335
TOPLAM	222	514	590	8493	10134	8551

Kaynak: DİE Dış Ticaret İstatistikleri

9 Ocak 1998 tarih 23225 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararına göre; Türkiye’nin AB’ne verdiği tavizler kapsamında toplam 4000 ton süt tozu sıfır gümrükle ithal etmesi zorunluluğu vardır. Bunun yanı sıra ikili anlaşmalar çerçevesinde çeşitli ülkeler itibariyle Türkiye’nin süttozu ithalat miktarları ek tablo 10’da gösterilmiştir.

Verilen bu tavizler, yurt içi üretimin gerek yurt içinde talep edilmesini, gerekse yurt dışına ihraç edilmesini zorlaştırmaktadır.

4.5. Dış ve İç Politikaların Etkisi

Süt sektöründe uygulanan politikaların kapsamı !

- Yatırım teşvikleri,
- Kredi politikaları,
- Damızlık ithali ve ıslah politikaları,
- Süt teşvik primi politikası,
- **İhracat teşviği konusunda 1992-1994 yılları arasında kısa süreli uygulamalar.**

Türkiye’de 24 Ocak 1980 kararları olarak bilinen ekonomik istikrar programı ile birlikte yeni bir döneme girilmiştir. Bu kararlar ile ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisinin terkedildiği dış satıma dayalı bir sanayileşme benimsenmiştir. Bu programla dünya pazarlarında Türkiye açısından rekabet gücü olduğu varsayılan sektörlerin desteklenmesi hedeflenmiştir. Ekonominin ana hedeflerinden biri de dünya ekonomisi ve dünya ticaretiyle bütünleşmek olarak kabul edilmiştir.

Bu yıllarda Türkiye’nin sanayi mallarının ihracı konusunda bazı olumlu gelişmeler olmasına rağmen daha sonraki yıllarda AB Gümrük Birliği çerçevesinde ve GATT çerçevesinde verilen tavizler ile Türk tarımı için olumlu adımlar atıldığını söylemek mümkün değildir. Atılan bu yanlış adımlar özellikle tarım ürünleri ihracatında önemli kayıplara yol açarken yurt içi üreticinin de dünyadaki rekabet şansını azaltmış ve üreticiyi zor durumda bırakmıştır.

Sütçülük sektöründe planlı dönemden itibaren çeşitli destekleme, yatırım teşviği, kredi, ıslah, süt ve et teşvik primi ve dış ticaret politikaları uygulanmasına rağmen, ihracat teşviği konusunda yalnızca 1992-1994 yılları arasında bazı uygulamalar yapılmış, bu politikalar uzun süreli ve istikrarlı politikalar olmamıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

- Süt sektöründe mevcut ekolojik şartlar ve doğal kaynak potansiyeli düşünüldüğünde istenilen düzeye henüz gelinememiştir,
- Sektörde uygulanan politikalar istikrarsız ve kısa sürelidir,
- Sektörün gelişimi için orta vadede istikrar ortamı sağlanması gerekmektedir,
- Süt tozu ve tereyağı, piyasada denge sağlama ve süt üretiminde mevsimsel dalgalanmaları stabilize etme bakımından oldukça stratejik ürünlerdir,
- Gelişmiş ülkelerde süt tozu ve tereyağı düzenli bir şekilde üretilir, desteklenir, depolanır ve ihracatı teşvik edilir,
- **44 bin ton** süt tozu üretim kapasitesi, **7-10 bin ton** arasında üretim, **%20-30** kapasite kullanım oranı, **8-10 bin ton** civarında süt tozu ithalatı mevcuttur,
- Mevcut kapasite yurt içi talebi karşılayabilecek durumda, ayrıca uygulanacak politikalarla dış ticaretin de teşvik edilmesi gerekli,
- Fakat AB'nin düşük fiyatları ve koruyucu politikaları karşısında rekabet şansı çok düşük.

Hayvancılık halkın beslenme ihtiyacının karşılanması, yarattığı katma değer ve istihdama olan katkısı nedeniyle tarım içerisindeki rolü önemli olan bir sektördür. Süt sığırcılığı ise üreticiye düzenli bir gelir ve kırsal kesimde reel servet artışı sağlayan, üretici-sanayici entegrasyonunda bilgi ve teknoloji aktarımı ile üreticinin çağa uyumu için en etkili faaliyettir. Fakat mevcut ekolojik şartlar ve doğal kaynaklar potansiyeli düşünüldüğünde, gelişmiş olması gereken hayvancılık sektörü, üretimden tüketime kadar var olan pek çok yapısal problem sebebiyle henüz istenilen düzeye gelememiştir.

Planlı dönemden itibaren tarımsal üretim içerisinde hayvancılığın payını artırmak üzere bir çok politikalar uygulanmıştır. Bu politikaları sübvansiyonlar, kredi politikaları, çeşitli ıslah politikaları, yatırım politikaları, süt ve et teşvik primleri ve çeşitli dış ticaret politikaları olarak özetlemek mümkündür. Fakat bütün bu politik uygulamalara rağmen Türkiye'de süt hayvancılığı ve süt sanayiine ilişkin olarak, gelişmiş ülkelere benzer uzun dönemli, planlı ve sistemli politikalar uygulandığını söylemek mümkün değildir. Dolayısıyla ülkemizde de sektörün gelişimi için orta vadede istikrar ortamı sağlanması

gerekmektedir. Bu bağlamda süt tozu ihracatının desteklenmesi fiyat istikrarı sağlamada çok etkili bir politika aracıdır.

Süt sahip olduğu biyolojik yapı itibariyle taşıma, işleme, depolama ve pazarlama aşamalarında önemli risklerle karşı karşıyadır. Ayrıca süt üretiminde mevsimsel dağılım çok önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla talep fazlası sütün dayanıklı ürünlere dönüştürülerek depolanması gerekmektedir. Bu kapsamda süt tozu ve tereyağı, piyasada denge sağlama ve süt üretiminde mevsimsel dalgalanmaları stabilize etme bakımından oldukça stratejik ürünlerdir. Gelişmiş ülkelerde bu ürünlerin önemi çok iyi anlaşılmış bu konuda çok önemli politikalar uygulanmış, süt tozu ve tereyağı düzenli bir şekilde üretilip, desteklenmiş, depolanmış ve ihracatı teşvik edilmiştir.

Türkiye’de son 10 yıl öncesine kadar lüks bir teknoloji kabul edilen süt tozu teknolojisi bugün hızla gelişmiş olup, hem süt tozu üreten işletmelerin sayısı, hem de bu işletmelerin teknolojik seviyeleri giderek yükselmiştir. Türkiye’de süt tozu üretimi yapan 10 işletmeden alınan verilere göre yıllık toplam 44 bin ton civarında süt tozu üretim kapasitesi mevcut iken, son yıllarda üretimin 12 bin ile 15 bin ton arasında değiştiğini görmekteyiz. Dolayısıyla bu rakamlara göre kapasite kullanım oranının yaklaşık %20-30 civarında olduğunu söyleyebiliriz. Diğer taraftan mevcut bu üretim kapasitesine rağmen

- Yağsız süt tozu ve tereyağı ihracatının desteklenmesi fiyat istikrarı sağlamada çok etkili bir politika aracıdır.
- AB fiyatları ile maliyetler arasındaki farkın ihracat teşviği veya depolama desteği vs. gibi destek olarak sanayiciye verilmesi mutlak surette gereklidir.
- Dolayısıyla yağsız süt tozunun **600 ile 900\$/ton** arasında, tereyağının ise ortalama olara **550 –600 \$/ton** civarında desteklenmesi gerekmektedir,
- Çikolata ve bisküvi gibi yurt içi imalat sanayiinde kullanımda, yurt içi üretimin tercih edilmesi için bu tarzdaki tüketimin dahili işleme rejimi kapsamında ele alınarak yurt içi tüketim için de aynı teşvik verilmelidir.
- Uygulanacak teşvik fiyatları değişen dünya fiyatları karşısında esnek olmalı ve belki yıllar itibariyle başka ürünler için de uygulanabilecek nitelikte olmalıdır. Bu politikanın etkinliğini arttırabilecektir.

Türkiye’nin AB’ye verdiği tavizler ve çeşitli ikili anlaşmalar kapsamında ülkeye 8-10 bin ton civarında süt tozu ithal edilmektedir.

Bu değerler Türkiye'deki mevcut kapasitenin yurt içi talebi karşılayabileceği gibi uygulanacak politikalara bağlı olarak dış ticarete de nnn açılması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Fakat AB'nin ihracatı teşvik politikalarıyla maliyetinin altında bir fiyatla ve sıfır gümrükle süt tozu ihracatı yaptığı gerçeğinden yola çıkılırsa Türkiye'nin bu konuda rekabet şansının var olduğunu söylemek mümkün değildir. Dolayısıyla stratejik öneme sahip bu iki ürünün dış piyasalarda nnn açılması için öncelikle AB fiyatları ile maliyetler arasındaki farkın ihracat teşviği olarak veya gelişmiş ülkelerdekine benzer bir şekilde depolama vs. gibi destekler kapsamında sanayiciye verilmesi mutlak surette gerekli hale gelmiştir. Ayrıca süt tozunun bir de (okolata sanayi, bisküvi sanayi gibi) yurt içi imalat sanayiinde kullanımı söz konusudur. Bir tarafta düşük dünya fiyatları mevcutken, bu imalat sanayicilerin yurt içi üretimi tercih etmeleri için bu tarzdaki tüketimin de dahili işleme rejimi kapsamında ele alınması ve aynı teşvik miktarının yurt içi tüketime de uygulanması üreticinin ucuz AB fiyatları karşısında korunmasını sağlayacaktır.

řu anda süt sektrde ortaya çıkan stoklar, çiğ süt üreticisini de zor durumda bırakmaktadır. Dolayısıyla yağsız süt tozunun 600 ile 900\$/ton arasında, tereyağının ise ortalama olarak 550 –600 \$/ton civarında desteklenmesi, ülke ekonomisine küçük miktarda yük getirecek olmasına rağmen, çiğ süt üreticisi ve sektörün geleceği açısından büyük sorunlara çözüm olacaktır. Uygulanacak teşvik fiyatlarının değişen dünya fiyatları karşısında esnek olması ve belki yıllar itibariyle başka ürünler için de uygulanabilecek nitelikte olması bu politikanın etkinliğini artıracaktır.

Bu kapsamda uygulanacak bir politika ile ?

- Uluslararası piyasada yeni pazar imkanları elde edilebilecek,
- Yurt içine döviz girişi artacak,
- Kapasite kullanım oranları yükselecek,
- Çiğ süt fiyatları yükselecek,
- Çiğ sütte mevsimsel dalgalanmaların etkisi azalacak,
- iftiye satış garantisi sağlanacak,
- Kayıt dışı üretim kayıt altına alınabilecek,
- Üretici ile sanayici arasındaki entegrasyon güçlenecek,
- **Devletin temel amaçlarından biri olan hayvancılığın gelişimi sağlanabilecektir.**

Bu kapsamda uygulanabilecek bir politika ile, uluslararası piyasada yeni pazar imkanları elde edilerek biriken stoklar değerlendirilecek ve yurt içine döviz girişı artacak, yurt içi kapasite kullanım oranları yükselecek, çiğ süt fiyatları yükselecek, çiğ sütte mevsimsel dalgalanmaların etkisi azaltılacak, çiftçiye satış garantisi sağlanacak, kayıt dışı ekonomi kayıt altına alınabilecek, yurt içi imalat sanayinin ihtiyacı karşılanarak döviz kaybı önlenecek ve herşeyden önemlisi çiftçi ile sanayici arasındaki entegrasyon güçlenecektir. Böylece Devletin temel amaçlarından biri olan hayvancılığın gelişimi sağlanabilecektir.

6. KAYNAKLAR

- Ayyıldız., T., S., Açıkel, A., Keskin, T., Atsan, 1997. Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 850, Ziraat Fakültesi Yayınları No: 332, Ders Kitapları Serisi No: 79, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ofset Tesisi, Erzurum.
- DİE, 1998 DİE, 1998a, Tarımsal Yapı ve Üretim,
- DİE, (1997, 2000) Dış Ticaret İstatistikleri, Ankara.
- DPT, 2000, Süt Mamülleri sanayii VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı. Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT, Ankara.
- FABRI, 1998, ,World Agricultural Outlook, Iowa State Universty and Universty of Missouri – Columbia, Staff Report.
- Gönç, S., Oysun, G., ve Ergüllü, E., 1993, Süt Üretiminde Sorunlar ve Destekleme Politikaları, Türkiye 5. Sütçülük Kongresi (20-21 Mayıs). s.33, Ankara
- Günüğur, H., 1988. Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma (Roma Antlaşması), Türkiye Ticaret, Sanayi Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, Ankara.
- Işın, F., 2001, GATT ve Türkiye Tarımına Etkileri, Türk Tarımında 2010 Yılı Hedefleri sempozyumu, İzmir.
- Saraçoğlu, B., Köse, N., 2000, Bazı Gıda Sanayilerinin Uluslararası Rekabet Gücü: Makarna, Biskivi ve Un Sanayi, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No:39, Ankara.
- Tan, S., Ertürk, E., 1999, Süt ve Süt Mamülleri Durum ve Tahmin: 1999, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No:26, Ankara.
- Yavuz, F., Aksoy, Ş., Tan, S., Dağdemir, V., Keskin, A., 2001, Türkiye’de Süt Pazarlama Sisteminin İyileştirmesi İçin Kurumsal Yapılanma İhtiyacı Üzerine Bir Araştırma, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 55 Ankara.

EK TABLOLAR

Tablo 1. Seçilmiş Ülkelere Göre Yağlı Süt Tozu Üretimi (1000 ton)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Çin	322	350	369	450	450	450
Fransa	348	390	438	436	440	440
Y. Zelanda	333	366	397	382	420	500
Arjantin	162	166	210	244	204	197
Brezilya	220	231	240	244	256	270
Almanya	203	210	216	210	215	210
Avustralya	113	134	127	145	190	195
Hollanda	123	111	114	110	89	80
İngiltere	96	97	98	101	107	106
Danimarka	99	104	106	95	99	100
Rusya	124	80	72	55	60	70
ABD	61	55	65	54	54	50
Endonezya	42	50	30	43	49	54
Kolombiya	32	34	34	42	50	57
İrlanda	30	34	37	36	40	40
Venezuela	52	48	40	35	38	40
Polonya	36	40	40	32	31	32
İspanya	17	17	15	15	15	15
Tayvan	5	5	6	6	6	6
Peru	4	4	5	4	5	5

Kaynak : Counselor/Attache Reports, Official Statistics.

Tablo 2. Seçilmiş Ülkelere Göre Yağlı Süt Tozu İthalatı (1000 ton)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Brezilya	113	105	133	147	36	5
Cezayir	52	73	105	108	3	3
Çin	30	44	44	69	0	0
Venezuela	62	20	60	67	42	40
Meksika	31	41	46	45	0	0
Mısır	23	25	28	43	0	0
Tayvan	38	40	41	42	0	0
Filipinler	37	43	37	37	0	0
Rusya	40	60	50	35	0	0
Tayland	32	30	25	27	5	5
Peru	35	38	40	21	2	2
Malezya	14	15	15	14	0	0
Colombia	9	9	24	11	2	7
Hollanda	2	4	5	4	19	9
Endonezya	3	5	4	4	4	4
ABD	1	2	2	3	2	2
Y. Zelanda	0	0	0	0	44	45
Fransa	0	0	0	0	27	22
Arjantin	6	9	1	0	15	12
Avusturalya	2	2	4	0	4	4

Kaynak : Counselor/Attache Reports, Official Statistics.

Tablo 3. Seçilmiş Ülkelere Göre Yağlı Süttozu İhracatı (1000 ton)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Y. Zelanda	275	346	359	362	382	465
Hollanda	177	153	172	171	160	170
Fransa	122	138	155	170	160	165
Arjantin	55	62	97	149	118	106
Avusturalya	93	109	110	139	169	175
Danimarka	82	85	84	75	80	80
İngiltere	56	53	63	64	76	72
İrlanda	25	24	19	23	26	27
Almanya	15	25	21	20	30	30
Kolombiya	0	0	4	7	8	9
Polonya	4	3	4	5	5	5
ABD	18	10	12	5	15	1
Rusya	5	5	5	3	5	5
Venezüella	2	2	2	2	2	2

Kaynak : Counselor/Attache Reports, Official Statistics.

Tablo 4. Seçilmiş Ülkelere Göre Yağlı Süttozu Tüketimi

	1996	1997	1998	1999	(p) 2000	(f) 2001
Çin	348	387	404	518	520	521
Brezilya	310	340	354	387	395	406
Fransa	128	172	246	238	235	235
Almanya	158	168	166	170	165	150
Rusya	159	135	117	87	95	115
Venezuela	89	62	100	96	100	110
Cezayir	60	73	105	108	109	110
Arjantin	102	115	115	94	92	94
Filipinler	37	43	37	37	58	70
Endonezya	44	55	33	43	51	61
Kolombiya	43	45	53	55	56	57
Tayvan	43	45	47	48	50	52
ABD	44	47	56	51	42	51
Meksika	31	41	46	45	45	45
Y. Zelanda	31	31	31	34	34	34
Taylant	32	30	29	33	31	32
Peru	40	42	45	26	29	30
Polonya	35	37	36	29	27	28
Avusturalya	20	24	22	21	20	20
İtalya	34	32	23	18	18	18
İngiltere	31	35	20	17	17	17
Malezya	14	15	15	14	15	16
Hollanda	25	24	12	15	15	15
İspanya	17	17	15	15	15	15
Danimarka	18	14	15	14	13	10

Kaynak : Counselor/Attache Reports, Official Statistics.

Tablo 5. Seçilmiş Ülkelere Göre Yağsız Süttozu Üretimi

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
ABD	482	552	515	625	670	610
Fransa	364	369	325	302	295	300
Almanya	396	334	326	331	300	290
Avusturalya	229	238	231	255	265	270
Y. Zelanda	202	211	215	203	210	200
Japonya	200	200	202	192	197	195
Hindistan	105	110	120	130	150	165
Meksika	119	127	118	140	140	140
Rusya	170	170	170	130	120	130
Polonya	120	120	122	109	100	110
İngiltere	109	109	107	103	99	102
İrlanda	127	109	100	94	96	98
Kanada	65	65	70	78	67	67
Brezilya	50	55	58	60	62	64
Hollanda	29	39	61	59	48	50
Ukrayna	30	26	32	32	45	50
Çin	36	40	42	48	50	50
Danimarka	28	23	22	35	38	40
Arjantin	37	40	37	46	47	38
İsveç	29	38	31	34	30	30
Kore	31	29	18	8	17	20
İspanya	14	13	9	12	14	16
Kolombiya	4	4	4	4	4	4

Kaynak : Counselor/Attache Reports, Official Statistics.

Tablo 6. Seçilmiş Ülkelere Göre Yağsız Süttozu İthalatı (1000 ton)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Malezya	132	122	113	130	150	165
Meksika	127	133	93	110	105	100
Filipinler	82	98	76	87	96	105
Japonya	75	74	57	57	53	55
Brezilya	71	41	42	46	41	40
Tayland	67	71	53	56	40	47
Endonezya	55	52	40	58	80	100
Cezayir	55	79	87	71	70	75
Rusya	40	10	20	90	30	30
Hollanda	31	37	42	44	52	50
Tayvan	31	33	34	35	37	40
Almanya	19	28	19	22	15	15
Çin	13	9	14	20	30	40
Peru	9	10	11	13	15	15
Fransa	6	6	6	9	10	10

Kaynak : Counselor/Attache Reports, Official Statistics.

Tablo 7. Seçilmiş Ülkelere Göre Yağsız Süttozu İhracatı (1000 ton)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Avusturalya	167	205	199	240	240	245
Y. Zelanda	150	215	197	205	204	195
ABD	32	117	104	217	110	130
Polonya	77	112	101	83	70	80
İrlanda	34	50	30	41	60	45
Hollanda	26	47	29	39	65	45
Almanya	43	47	33	64	45	40
İngiltere	8	33	13	22	41	38
Kanada	33	30	34	41	36	33
Ukrayna	0	4	21	15	28	32
Fransa	37	39	30	33	30	30
Endonezya	4	4	5	14	20	24
Arjantin	22	17	15	29	27	18
Rusya	45	40	40	0	10	10
Hindistan	2	2	1	2	12	8

Kaynak : Counselor/Attache Reports, Official Statistics.

Tablo 8. Seçilmiş Ükelere Göre Yağsız Süttozu Tüketimi (1000 ton)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
ABD	459	413	404	369	376	433
Fransa	283	287	268	294	275	285
Japonya	271	268	263	258	247	250
Meksika	251	250	234	243	250	255
Hollanda	195	197	170	215	165	165
Rusya	165	140	150	210	150	150
Malezya	132	122	113	130	150	165
Brezilya	128	100	103	105	106	107
İtalya	126	128	126	121	120	120
Hindistan	100	110	115	130	150	165
Filipinler	92	93	88	99	97	105
İngiltere	75	75	72	76	74	72
Cezayir	63	79	87	71	70	75
Tayland	62	66	52	55	46	47
Almanya	54	101	89	84	85	80
Endonezya	51	48	35	40	50	70
Çin	49	48	54	67	80	90
Avusturalya	43	44	37	35	30	28
Kanada	40	31	35	39	36	36
Polonya	40	22	17	26	30	28
İspanya	33	36	38	20	27	27
Tayvan	31	33	34	35	37	40
Ukrayna	30	20	11	17	17	18
Kore	30	33	21	14	18	23
İsviçre	19	20	23	25	25	25
Arjantin	15	21	16	27	22	20
Danimarka	13	15	15	14	17	17
İrlanda	11	11	11	14	15	15
Y. Zelanda	11	11	11	11	11	11
Peru	9	10	11	13	15	15
Venezuela	9	9	9	7	8	9
Kolombia	6	7	8	9	9	10

Kaynak : Counselor/Attache Reports, Official Statistics.

Tablo 9. Süt Tozu Dünya Fiyatları \$/ton

	2000	AB Ort	ABD
Ocak		1.910	2.225
Şubat		1.913	2.210
Mart		1.893	2.225
Nisan		1.913	2.205
Mayıs		1.940	2.220
Haziran		2.098	2.230
Temmuz		2.190	2.255
Ağustos		2.253	2.255
Eylül		2.278	2.260
Ekim		2.280	2.255
Kasım		2.265	2.272
Aralık		2.299	2.300
	2001		
Ocak		2.200	2.235
Şubat		2.163	2.230
Mart		2.100	2.230
Nisan		2.038	2.230
Mayıs		2.050	2.235
Haziran		2.100	2.195

Kaynak : Counselor/Attache Reports, Official Statistics.

Tablo 10. Ülkeler İtibariyle Türkiye'nin Süt Tozu İthalat Miktarları (Kg)

Ülkeler	1997	1998	1999	2000	2001*
Fransa	2.737.731	2.552.037	3.303.620	1.482.600	330.500
Belçika	124.274	375.037	20	282.100	
Hollanda	738.273	812.400	414.050	278.245	109.000
Almanya	877.193	1.243.627	2.072.642	915.875	236.500
İtalya				1.800	
İngiltere	68.000	238.600	50.000		
İrlanda		93.606	126.750	188.200	
Danimarka	156.152	52.556	376.192	1.243	
İspanya	187.000	114.000	377.680	72.000	
Yunanistan			100		
Portekiz			57.000	47.675	
İsveç	927.024	616.400	1.137.800	1.522.000	
Finlandiya			160.000	399.100	
İsviçre		1.271	36.650	741.680	
Estonya		21.000	121.600		
Litvanya	349.800	80.375	25.000		
Polonya	925.931	129.000	358.000	260.000	
Çek Cumhuriyeti		60.000	40.000	74.500	
Slovak Cumhuriyeti		59.000	110.000	132.000	20.000
Romanya	19.500	57.077			
Ukrayna	305.222	308.428	284.335	267.000	282.950
Rusya	344.100	161.000		383.480	
Kırgızistan				9.364	
Slovenya		55.000			
Güney Afrika cumhuriyeti		100.000	16.000		
Moldava	26.652				
ABD	60.000	429.558		132.500	
Kanada		50.000	50.000		
Paraguay			25		
Avusturalya		212.625	150	25.000	
Hindistan	20.000				
Japonya	30	7	238	146	
Y.Zelanda	376.400				
Serbest Bölgeler	20.000	22.000			
TOPLAM	8.263.282	7.844.604	9.117.852	7.216.508	978.950
Dahilde İşleme Rejimi					
Kapsamında Giren Süt Tozu**		3.803.388	5.112.826	5 610.019	

Kaynak : Dış Ticaret Müsteşerliği İthalat Verileri

* : Ocak-Mayıs aylarını kapsamaktadır

** : Dahili işleme rejimi kapsamındaki miktar toplam ithalata dahildir

TEAE Yayın Listesi

Kitaplar

- N.Akyıl, T.Özüdoğru, 2001, **Yeni Gelişmeler Işığında Pamuk Sektörü, IV. Türkiye Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu Bildirileri**, Yayın No: 77, Aralık, Ankara.
- N.Akyıl, 2000, **Pamuk Endüstrisinde Pazar Merkezli Bilgi Akışı, Türkiye III. Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu Bildiriler Tartışmalar**, Yayın No: 47, Ekim, Ankara.
- S. Tan, Y. E. Ertürk, 2000, **Türkiye'de Hayvancılık Sektörü: Üretici, Sanayici ve Politika Yapıcılar Açısından Sektörün Değerlendirilmesi, Türkiye I. Besi ve Süt Hayvancılığı Sempozyumu Bildirileri**, Yayın No: 46, Temmuz, Ankara.
- A. Bayaner, H. Bozkurt, 1999, **Türk Tarımında Bilim ve Araştırma Politikaları** (İngilizce), Yayın No: 30, Ekim, Ankara.
- N. Akyıl, A. Bayaner, 1999, **Pamukta Tarım ve Sanayi Entegrasyonu, Türkiye II. Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu Bildirileri**, Yayın No: 27, Ağustos, Ankara.
- A. Bayaner, G. Nevruz, N. Akyıl, 1998, **I. Türkiye Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu: Bildiriler, Tartışmalar**, Yayın No: 12, Ekim, Ankara.
- O. Aydoğuş, G. Nevruz, 1998, **I. Türkiye Buğday Sempozyumu: Bildiriler, Tartışmalar**, Yayın No: 11, Temmuz, Ankara.
- T. Yıldırım, A. Schmitz, W.H. Furtan, 1998, **Dünya Tarım Ticareti** (İngilizce), Westview Press, USA.

Çalışma Raporları

- T. Binici, A. Koç, A. Bayaner, 2001, **Üretici Risk Davranışları ve Etkileyen Sosyo-ekonomik Faktörler: Adana Aşağı Seyhan Ovası Örneği** (İngilizce), Çalışma Raporu 2001-1, Yayın No:61, Nisan, Ankara.
- F. Fuller, A. Koç, H. Şengül and A. Bayaner, 2000, **Türkiye'de Çiftlik Düzeyinde Yem Talebi** (İngilizce), Çalışma Raporu 99WP226, CARD, Ekim, Iowa.
- S. Tan, B. Şener, S. Aytüre, 1999, **Feoga ve Türkiye'de Uygulanabilirliği**, Çalışma Raporu 1999-3, Yayın No: 38, Aralık, Ankara.
- A. Şener, A. Koç, 1999, **Türkiye'de Kimyasal Gübre Talebi**, Çalışma Raporu 1999-2, Yayın No: 25, Ağustos, Ankara.
- A. Bayaner, V. Uzunlu, 1999, **Türk Baklagil Pazarlama Politikalarının Dünya Ticaretine Etkileri**, Çalışma Raporu 1999-1, Yayın No: 20, Nisan, Ankara.
- T. Yıldırım, W. H. Furtan, A. Güzel, 1998, **Türkiye Buğday Politikasının Teorik ve Uygulamalı Analizi**, Çalışma Raporu 1998-4, Mayıs, Ankara.
- E. H. Çakmak, H. Kasnakoğlu, T. Yıldırım, 1998, **Fark Ödeme Sisteminin Ekonomik Analizi**, Çalışma Raporu 1998-3, Nisan, Ankara.
- A. Bayaner, 1998, **Türkiye Makarnalık Buğday Sektörü ve Uluslararası Pazardaki Rekabet Gücü**, Çalışma Raporu 1998-2, Yayın No: 8, Nisan, Ankara.
- M. Fisunoğlu, M. Pınar ve O. Aydoğuş, 1998, **Türkiye'nin Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ve Rusya Federasyonu ile Tarımsal Ticaret Olanakları**, Çalışma Raporu 1998-1, Mart, Ankara.

Monograf

- H. Tanrıvermiş, 2000, **Orta Sakarya Havzası'nda Domates Üretiminde Tarımsal İlaç Kullanımının Ekonomik Analizi**, Yayın No: 42, Mayıs, Ankara.

Proje Raporları

- **KARLI, B. 2002**, GAP Alanındaki Tarıma Dayalı Sanayi İşletmelerinin Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Yolları , **Yayın No: 88, Eylül, Ankara.**
- S. Tan, İ. Dellal. 2002, **Kırmızı Et Üretim ve Tüketim Açığını Kapatmak İçin Alternatif Bir Yaklaşım: Hindi Üretimi ve Sözleşmeli Yetiştiricilik Modeli**, Proje Raporu 2002-3. Yayın No: 85, Temmuz, Ankara.
- İ. Dellal, G. Keskin, G. Dellal. 2002, **GAP Bölgesinde Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinin Ekonomik Analizi ve Hayvansal Ürünlerin Pazara Arzı**, Proje Raporu 2002-2. Yayın No: 83, Temmuz, Ankara.
- G. Dellal, A. Eliçin, N. Tekel, İ. Dellal, 2002, **GAP Bölgesinde Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliğinin Yapısal Özellikleri**, Proje Raporu 2002-1. Yayın No: 82, Temmuz, Ankara.
- T.Özüdoğru, H.Tatlıdil, 2001, **“Bu Toprağın Sesi” Televizyon Programının Polatlı İlçesinde Çiftçi Davranışlarına Etkileri Üzerine Bir Araştırma**, Proje Raporu. Yayın No: 78, Aralık, Ankara.
- P. Karahocagil, 2001, **Yeter Gelirli İşletme Büyüklüğü: Literatür İncelemesi**, Proje Raporu 2001-24, Yayın No:76, Ekim, Ankara.
- G. Malorgio, A. Koç, A. Bayaner, M.U. Kandemir, 2001, **Türkiye’de Gıda Sektörünün Yapısı ve Performansı** (İngilizce), Proje Raporu 2001-23 , Yayın No:75, Ekim, Ankara.
- S. Tan, 2001, **Türkiye’de Sütçülük Sektöründe Bölgeler Arası Yapısal Değişimin Spatial Denge Modeli İle Analizi**, Proje Raporu 2001-22, Yayın No: 72, Ağustos, Ankara.
- C. Abay, S. Sayan, B. Miran, A. Bayaner, 2001, **Türkiye’de Tarıma Yapılan Transferlerin Enflasyon Üzerine Etkileri: Bir Nedensellik Araştırması**, Proje Raporu 2001-21, Yayın No:71, Haziran, Ankara.
- M. Sarımeşeli, F. Tatlıdil, 2001, **Doğrudan Gelir Desteği ve Kayıt Sistemi Pilot Uygulaması ve Orman İçi Köyler Açısından Değerlendirilmesi**, Proje Raporu 2001-20, Yayın No:70, Nisan, Ankara
- B. Saraçoğlu, O. Aydoğuş, N. Köse, D. İşgören, 2001, **Türkiye’de Su Ürünleri Sektörü: Üretim, Talep ve Pazarlama**, Proje Raporu 2001- 19, Yayın No:69, Nisan, Ankara.
- E. Çakmak, H. Kasnakoğlu, 2001, **Tarım Sektöründe Türkiye ve Avrupa Birliği Etkileşimi**, Proje Raporu 2001-18 , Yayın No:68, Nisan, Ankara.
- S. Demirci, 2001, **Şeker Fabrikalarının Performans Analizi ve Toplam Faktör Verimliliklerinin Ölçümü: Dea ve Malmquist İndeks Yaklaşımı**, Proje Raporu 2001-17, Yayın No:67, Nisan, Ankara.
- O. Zaim, A. Bayaner, M.U. Kandemir, 2001, **Tarımda İller ve Bölgeler Düzeyinde Üretkenlik ve Etkinlik: Farklar ve Nedenler**, Proje Raporu 2001-16, Yayın No:66, Nisan, Ankara.
- A.Koç, A.Bayaner, M.U. Kandemir, 2001, **Gümrük Birliği ve DTÖ’nün Tarımsal Ticaret Üzerine Etkisi**, Proje Raporu 2001-15, Yayın No:65, Nisan, Ankara.
- TEAE personeli **Türkiye’de Bazı Bölgeler için Önemli Ürünlerde Girdi Kullanımı ve Üretim Maliyetleri**, 2001, Proje Raporu 2001-14, Yayın No:64, Nisan, Ankara.
- A. Koç, H. Tanrıvermiş, F. Budak, E. Gündoğmuş, H. İnan, A. Kubaş, B. Özkan, 2001, **Türkiye Tarımında Kimyasal İlaç Kullanımı: Etkinsizlik, Sorunlar ve Alternatif Düzenlemelerin Etkileri**, Proje Raporu 2001-13, Yayın No:63, Nisan, Ankara.
- E.İşikli, A. Koç, B.Miran, N.Akyıl, C.Abay, S.Güler, C.Günden, 2001, **Türkiye’de Tütünde Arz Kontrolü ve Ekonomik Etkileri**, Proje Raporu 2001-12, Yayın No:62, Nisan, Ankara.
- Ş. Akdemir, T. Binici, H. Şengül, vd. 2001, **Bölge Bazlı Tarım Sigortasının Türkiye’de Seçilmiş Bölgeler İçin Potansiyel Sigorta Talebinin ve Talebinin Karşılabilirliğinin Belirlenmesi**, Proje Raporu 2001-11, Yayın No:60, Nisan, Ankara.

- S. Alpay, İ. Yalçın, T. Dölekoğlu, 2001, **Avrupa Birliği Kalite ve Sağlık Standartlarının Türk Gıda Sanayi Sektörü Rekabet Gücü Üzerine Etkisi**, Proje Raporu 2001-10, Yayın No:59, Nisan, Ankara
- A.Bayaner, A. Koç, H. Tanrıvermiş, E.Gündoğmuş, N. Ören, B.Özkan, 2001, **Doğrudan Gelir Desteği Pilot Uygulamasının İzleme ve Değerlendirilmesi**, Proje Raporu 2001-9, Yayın No:57, Mart, Ankara
- D. Ediz, A. Ş. İntişah, R. Özlü, 2001, **Doğrudan Gelir Desteği Pilot Uygulaması** (Türkçe ve İngilizce), Proje Raporu 2001-8, Yayın No:56, Mart, Ankara.
- F. Yavuz, Ş.Aksoy, S. Tan, V. Dağdemir, A. Keskin, 2001, **Türkiye’de Süt Pazarlama Sisteminin İyileştirilmesi İçin Kurumsal Yapılanma İhtiyacı Üzerine Bir Araştırma**, Proje Raporu 2001-7, Yayın No:55, Mart, Ankara.
- A. Koç, V. Uzunlu A. Bayaner, 2001, **Türkiye Tarımsal Ürün Projeksiyonları 2000-2009**, Proje Raporu 2001-6, Yayın No:54, Şubat, Ankara.
- A.Koç, A. Bayaner, S. Tan, Y.E. Ertürk, F. Fuller, 2001, **Türkiye’de Destekleme Politikaları ve Programlarının Hayvancılık Sektörünün Gelişmesi Üzerine Etkisi** (İngilizce), Proje Raporu 2001-5, Yayın No:53, Ocak, Ankara.
- Y.E. Ertürk, 2001, **Ankara İli Kızılcahamam İlçesinde Köy-Tür’e Bağlı Olarak Faaliyet Gösteren Broiler İşletmelerinin Ekonomik Analizi**, Proje Raporu 2001-4, Yayın No:52, Ocak, Ankara.
- S. Akgüngör, F. Barbaros, N. Kumral, 2001, **Türkiye’de Meyve ve Sebze İşleme Sanayinin Avrupa Birliği Piyasasında Sürdürülebilir Rekabet Gücü Açısından Değerlendirilmesi**, Proje Raporu 2001-3, Yayın No: 51, Ocak, Ankara.
- Y. Z. Özcan, 2001, **Türkiye’de Fındık, Çay, Şeker Pancarı ve Tütün Tarımında Hızlı Kırsal Değerlendirme** (ingilizce), Proje Raporu 2001-2, Yayın No: 50, Ocak, Ankara.
- H. Şengül, A. Koç, N. Akyıl, A. Bayaner, F. Fuller, 2001, **Türkiye’de Pamuk Pazarı: Gelecekteki Talebi Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi**, Proje Raporu 2001-1, Yayın No: 49, Ocak, Ankara.
- M. Sarımeşeli, O. Aydoğuş, 2000, **Dünya Fındık Piyasasının Ekonomik Analizi ve Türkiye için Optimum Politikaların Saptanması**, Proje Raporu 2000-6, Yayın No: 45, Temmuz, Ankara.
- I. Dellal, 2000, **Antalya İlinde Kıl Keçisi Yetiştiriciliğine Yer Veren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Planlanması**, Proje Raporu 2000-5, Yayın No: 43, Haziran, Ankara.
- H. Tanrıvermiş, E. Gündoğmuş, V. Ceyhan, H. Fidan, H. Özudoğru, 2000, **Türkiye’de Özelleştirme Uygulamalarının Tarım Kesimine Etkilerinin Değerlendirilmesi**, Proje Raporu 2000-3, Yayın No:41, Mayıs, Ankara.
- S. Demirci, 2000, **Doğrudan Gelir Sistemi ve Uygulamalar: Literatür İncelemesi**, Proje Raporu 2000-1, Yayın No: 40, Mayıs, Ankara.
- B. Saraçoğlu, N. Köse, 2000, **Bazı Gıda Sanayilerinin Uluslararası Rekabet Gücü: Makarna, Bisküvi ve Un Sanayi**, Proje Raporu 2000-2, Yayın No: 39, Mayıs, Ankara.
- T. Kırıl, H. Kasnakoğlu, 1999, **Tarımsal Ürünler İçin Maliyet Hesaplama Metodolojisi ve Veri Tabanı Rehberi**, Proje Raporu 1999-13, Yayın No: 37, Aralık, Ankara.
- S. Demirci, 1999, **Destekleme Alımı ve Fark Ödeme Sisteminin Refah ve Dağılım Etkilerinin İncelenmesi**, Proje Raporu 1999-12, Yayın No: 36, Aralık, Ankara.
- J. Brooks, A. Tanyeri, 1999, **Tarımsal Politika Reformu: Sosyal Hesap Matriksi Yaklaşımı** (ingilizce), Proje Raporu 1999-11, Yayın No: 35, Aralık, Ankara.
- E. H. Çakmak, H. Akder, 1999, **Dünya Ticaret Örgütü-Tarım Anlaşması'nın Yeni Görüşme Dönemi ve Türkiye: Olanaklar, Kısıtlar ve Stratejiler**, Proje Raporu 1999-10, Yayın No:34, Aralık, Ankara.
- A. Özçelik, H. Tanrıvermiş, E. Gündoğmuş, A. Turan, 1999, **Türkiye’de Sulama İşletmeciliğinin Geliştirilmesi Yönünden Şebekelerin Birlik ve Kooperatiflere Devri ile Su Fiyatlandırma Yöntemlerinin İyileştirilmesi Olanakları**, Proje Raporu 1999-9, Yayın No: 32, Kasım, Ankara.

- A. Koç, J. Beghin, F. Fuller, Ş. Aksoy, T. Dölekoğlu, A. Şener, 1999, **Türkiye'de Yağlı Tohumlar Pazarı: Uluslararası Fiyatlar ve Alternatif Politikaların Arz, Talep ve İkame Ürünler Üzerine Etkileri** (Türkçe ve İngilizce), Proje Raporu 1999-8, Yayın No: 31, Eylül, Ankara.
- A. Bayaner, 1999, **Çorum İlinde Yumurta Tavukçuluğunun Ekonomik Analizi**, Proje Raporu 1999-7 Yayın No: 23, Haziran, Ankara.
- E. Çakmak, H. Kasnakoğlu, H. Akder, 1999, **Türk Tarımında Destekleme Alımları ve Pazar Girişi Etkileri: Tarımsal Sektör Modeli Analizi**, (İngilizce), Proje Raporu 1999-6 Yayın No: 22, Mayıs, Ankara.
- W. H. Furtan, A. Güzel, G. Karagiannis, A. Bayaner, 1999, **Türkiye'de Tarımsal Araştırmaların Getirisi ve Tarımsal Verimlilik** (İngilizce), Proje Raporu 1999-5, Yayın No: 21, Mayıs, Ankara.
- O. Yurdakul, v.d., 1999, **Türkiye'de Hayvansal Ürünler Arzı ve Yem Talebi: Mevcut Durumun Değerlendirilmesi ve Alternatif Politika Senaryoları** (Türkçe ve İngilizce), Proje Raporu 1999-4, Yayın No: 17, Mart, Ankara.
- S. Akgüngör, B. Miran, C. F. Abay, E. Olhan, N.K. Nergis, 1999, **İstanbul, Ankara, ve İzmir İllerinde Tüketicilerin Çevre Dostu Ürünlere Yönelik Potansiyel Talebinin Tahminlenmesi**, Proje Raporu 1999-3, Yayın No: 15, Şubat, Ankara.
- A. Özçelik, A.Turan, H. Tanrıvermiş, 1999, **Türkiye'de Tarımın Pazara Entegrasyonunda Sözleşmeli Tarım ve Bu Modelin Sürdürülebilir Kaynak Kullanımı ile Üretici Geliri Üzerine Etkileri**, Proje Raporu 1999-2, Yayın No: 14, Şubat, Ankara.
- A. Schmitz, E. Çakmak, T. Schmitz and R. Gray, 1999, **Türk Tarımında Devlet Eliyle Ticaret** (Türkçe ve İngilizce), Proje Raporu 1999-1, Yayın No: 13 Şubat, Ankara.

Durum ve Tahmin Raporları

- İ. Dellal, R. Tunahıoğlu 2002, **Buğday Durum ve Tahmin: 2002/2003**, Durum ve Tahmin 2002-1, Yayın No: 84, Ankara.
- H.Ege, P.Karahocagil 2001, **Yemlik Tahıllar Durum ve Tahmin: 2001/2002**, Durum ve Tahmin 2001-7, Yayın No: 82, Aralık, Ankara.
- Y.E. ERTÜRK, S. TAN, **Kümes Hayvanları ve Yumurta Durum ve Tahmin: 2002**, Durum ve Tahmin 2001-6, Yayın No: 81, Kasım, Ankara.
- Y.E. ERTÜRK, S. TAN, **Et ve Et Mamülleri Durum ve Tahmin: 2002**, Durum ve Tahmin 2001-5, Yayın No: 80, Kasım, Ankara.
- S. TAN, Y.E. ERTÜRK, **Süt ve Süt Mamülleri Durum ve Tahmin: 2002**, Durum ve Tahmin 2001-4, Yayın No: 79, Kasım, Ankara.
- İ. Dellal, 2001, **Buğday Durum ve Tahmin: 2001/2002**, Durum ve Tahmin 2001-3, Yayın No: 74, Eylül, Ankara.
- T. Dölekoğlu, 2001, **Yağlı Tohumlar ve Bitkisel Yağlar Durum ve Tahmin: 2001/2002**, Durum ve Tahmin 2001-2, Yayın No:73, Ağustos, Ankara.
- T. Özüdoğru, N. Akyıl, 2001, **Pamuk Durum ve Tahmin: 2001/2002**, Durum ve Tahmin 2001-1, Yayın No:58, Eylül, Ankara.
- İ. Dellal, H. Ege, 2000, **Yemlik Tahıllar Durum ve Tahmin: 2000/2001**, Durum ve Tahmin 2000-2, Yayın No: 48, Aralık, Ankara.
- H. Ege, İ. Dellal, 2000, **Buğday Durum ve Tahmin: 2000/2001**, Durum ve Tahmin 2000-1, Yayın No: 44, Temmuz, Ankara.
- N. Akyıl, 1999, **Pamuk Durum ve Tahmin: 1999/2000**, Durum ve Tahmin 1999-8, Yayın No: 33, Aralık, Ankara.

- H. Ege, 1999, **Yemlik Tahıllar Durum ve Tahmin: 1999/2000**, Durum ve Tahmin 1999-7, Yayın No: 29, Eylül, Ankara.
- Y.E. Ertürk, S. Tan, 1999, **Et ve Et Mamülleri Durum ve Tahmin: 1999**, Durum ve Tahmin 1999-6, Yayın No: 28, Ağustos, Ankara.
- S. Tan, Y.E. Ertürk, 1999, **Süt ve Süt Mamülleri Durum ve Tahmin: 1999**, Durum ve Tahmin 1999-5, Yayın No: 26, Ağustos, Ankara.
- O. Aydoğuş, H. Ege, N. Köse, 1999, **Buğday Durum ve Tahmin: 1999/2000**, Durum ve Tahmin 1999-4, Yayın No: 24, Haziran, Ankara.
- H. Ege, Y.E. Ertürk, 1999, **Yemlik Tahıllar Tahmin: 1998/99**, Tahmin 1999-3, Yayın No: 19, Mart, Ankara.
- Ş. Aksoy, A. Şener, 1999, **Yağlı Tohumlar ve Bitkisel Yağlar Durum ve Tahmin: 1997/98**, Durum ve Tahmin 1999-2, Yayın No: 18, Mart, Ankara.
- N. Akyıl, 1999, **Pamuk Tahmin: 1998/99**, Tahmin 1999-1, Yayın No: 16, Mart, Ankara.
- O. Aydoğuş, H. Ege, Y. E. Ertürk, 1998, **Buğday Tahmin: 1998/99**, Tahmin 1998-5, Aralık, Ankara.
- N. Akyıl, Y.E. Ertürk, 1998, **Pamuk Durum ve Tahmin: 1998/99**, Durum ve Tahmin 1998-4, Eylül, Ankara.
- H. Ege, Y.E. Ertürk, 1998, **Yemlik Tahıllar Durum ve Tahmin: 1998/99**, Durum ve Tahmin 1998-3, Temmuz, Ankara.
- O. Aydoğuş, H. Ege, Y. E. Ertürk, 1998, **Buğday Tahmin: 1998/99**, Tahmin 1998-2, Temmuz, Ankara.
- M. Pınar, N. Akyıl, S. Er ve Y. E. Ertürk, 1998, **Pamuk Durum ve Tahmin: 1997/98**, Durum ve Tahmin 1998-1, Ocak, Ankara.
- O. Aydoğuş, H. Ege, Y. E. Ertürk ve N. P. Zöğ, 1997, **Buğday Durum ve Tahmin: 1997/98**, Durum ve Tahmin 1997-1, Aralık, Ankara.